

Vårdinsatser utan patientens samtycke, SÄS

Förändringar sedan föregående version

Redaktionella ändringar, giltighetstiden förlängd.

Sammanfattning

Riktlinjen berör vårdinsatser utan patientens samtycke både när det gäller akuta livshotande situationer och när det gäller vård som ges med patientens bästa i fokus. Vid situationer då vårdinsatser måste utföras utan patientens aktiva samtycke, gäller att personen får den vård och omsorg de behöver men även att de, så långt det är möjligt, görs delaktiga i sin vård. Detta gäller både vuxna och barn.

Förutsättningar

All vård, inklusive tandvård, och omsorg ska bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet och vården ska, så långt det är möjligt, utformas och genomföras med patienten [1 (5 kap 1 § 3), 2 (4 kap 1 §)].

Patienten ska få information som är anpassad till patientens individuella förutsättningar och aktuell situation [3 (6 kap 6 §)], 2 (3 kap)].

Nödbestämmelse

För att det ska vara möjligt att ge hälso- och sjukvård utan patientens samtycke krävs lagstöd [4 (2 kap, 6 §)]. Sådant lagstöd finns i

tvångsvårdslagstiftningen [5, 6, 7] och i nödbestämmelsen som kan användas i akuta situationer [8 (24 kap, 4 §)].

Nödbestämmelsen innebär att i en akut situation ska patienten få den hälso- och sjukvård som behövs för att avvärja fara som akut och allvarligt hotar patientens liv eller hälsa, även om hans eller hennes vilja på grund av medvetlöshet eller av någon annan orsak inte kan utredas. Detta gäller såväl somatisk som psykiatrisk vård [2 (4 kap, 4 §)].

Vid ett sådant tillfälle kan även vård ges mot den av patienten i aktuellt tillstånd uttryckta vilja. Ett exempel kan vara nytillkommen konfusion där hög misstanke om somatisk orsak föreligger.

Hypotetiskt samtycke

Vid icke akuta tillstånd kan vård ges utan patientens samtycke med stöd av bestämmelsen om hypotetiskt samtycke, d.v.s. ett samtycke som grundar sig på en bedömning av hur den enskilde skulle ha ställt sig till den behandling som är aktuell om den enskilde hade kunnat ta ställning.

Lagstiftningen gör inte klart under vilka omständigheter ett hypotetiskt samtycke får användas. Betänkandet ”Stöd och hjälp till vuxna vid ställningstagande till vård, omsorg och forskning” [9] slår fast att man alltid ska eftersträva att varje person får den vård och omsorg de behöver. Det faktum att de inte är autonoma (t.ex. är barn, dementa, medvetlösa, kognitivt funktionsnedsatta), får inte påverka deras rättighet att få den vård och omsorg de har behov av.

Vård och behandling av barn

När det gäller vård och behandling av barn, har vårdnadshavare både rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets vård.

Barnets synpunkter och önskemål ska ges mer hänsyn i takt med stigande ålder och utveckling. Det innebär att ett barn kan bedömas lämplig att fatta egna beslut redan innan 18 års ålder. Situationen kompliceras av barnets rätt till integritet gentemot vårdnadshavare genom sekretessbestämmelser.

När det gäller barn och vårdnadshavare i hälso- och sjukvården finns bra [juridisk information i en skrift från Västra Götalandsregionen koncernkontoret](#) [10].

Genomförande

Vård som ges med undantag av patientens medgivande ska dokumenteras noggrant, så att det framgår på vilken grund avsteg gjorts från frivillighet.

Information ska om möjligt ges och då vara anpassad utifrån patientens tillstånd. Om anhöriga finns tillgängliga bör även dessa erhålla information, under förutsättning att inte sekretess förhindrar detta, se riktlinje [Sekretess utifrån ett patientperspektiv](#) [11].

Om det av tillståndet inte är möjligt att ge information, ska detta ges efter att det akut, livshotande tillståndet är upphävt.

Uppföljning

Eftersom lagstiftning saknas när det gäller en del av de vårdinsatser som måste genomföras utan patientens samtycke, är det av stor vikt att verksamheterna i vården, inklusive tandvården, inom ramen för sitt systematiska kvalitetsarbete, utarbetar och fastställer rutiner som behövs i den specifika verksamheten och anmäler eventuella avvikelser.

Dokumentinformation

För innehållet svarar

Katherina Hansson, utvecklingsledare patientsäkerhet, SÄS

Nina Widfeldt, överläkare, säkerhetsenheten, SÄS

Översyn gjord i september 2023 av

Jerker Nilson, chefläkare, SÄS

Remissinstanser (utgåva 1)

Bengt-Arne Andersson, verksamhetschef, vuxenpsykiatriska kliniken, SÄS

Zsófia Gombos, överläkare, vuxenpsykiatriska kliniken, SÄS

Lena Risö, överläkare, barn- och ungdomspsykiatriska kliniken, SÄS

Verksamhetschefer, SÄS

Marga Brissman, biträdande regionchefläkare, Västra

Götalandsregionen

Eva-Britt Zetterström, juridiska enheten, Västra Götalandsregionen

Referensförteckning

1. Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30). Svensk författningssamling
2. Patientlagen (2014:821), Svensk författningssamling
3. Patientsäkerhetslagen (2010:659). Svensk författningssamling
4. Regeringsformen (1974:152). Svensk författningssamling
5. Lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, LPT. Svensk författningssamling
6. Lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, LRV. Svensk författningssamling
7. Smittskyddslag (2004:168). Svensk författningssamling
8. Brottsbalk (1962:700). Svensk författningssamling.
9. Stöd och hjälp till vuxna vid ställningstaganden till vård, omsorg och forskning (SOU 2015:80). Sveriges regering.
10. Barn och vårdnadshavare i hälso- och sjukvården sjukvården - Sekretess och samtycke när patienten är ett barn. Juridiska enheten. Västra Götalandsregionen (RS 2022-02253).
<https://insidan.vgregion.se/stod-och-tjanster/amnen-a-o/juridik>
(under rubrik *Hälso- och sjukvårdsrätt*)
11. Sekretess utifrån ett patientperspektiv. Sjukhusövergripande riktlinje
SÄS

Länkförteckning

- Svensk författningssamling. Sveriges riksdag
www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/?doktyp=sfs/
<https://svenskforfattningssamling.se/>
- www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar

OBS! Utskriven version kan vara ogiltig. Verifiera innehållet.

- Sjukhusövergripande styrdokument, Södra Älvsborgs Sjukhus
<https://hittadokument.vgregion.se/sas>

Information om handlingen

Handlingstyp: Riktlinje

Gäller för: Södra Älvsborgs Sjukhus

Innehållsansvar: Jerker Nilson, (jern1), Chefläkare

Granskad av: Joacim Stalfors, (joast6), Chefläkare

Godkänd av: Jerker Nilson, (jern1), Chefläkare

Dokument-ID: SAS9642-738863596-197

Version: 4.0

Giltig från: 2025-07-28

Giltig till: 2027-09-30